

non debemus. Melior est vera stipula, quam lux inani cogitatione pro suspicantis voluntate formata: & tamen stipulam, quam sentimus & tangimus, dementis est credere colendam. Non sit nobis Religio humanorum operum cultus. Meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricantur, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis Religio cultus bestiarum. Meliores enim sunt extremi homines, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis Religio cultus hominum mortuorum: quia si pie vixerunt, non sic habentur ut tales quaerant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter Religionem. Si autem male vixerunt, ubicumque sint, non sunt colendi. Non sit nobis Religio cultus demonum, quia omnis superstitio cum sit magna poena hominum, & periculosissima turpitudine, honor est ac triumphus illorum.

109. Non sit nobis Religio terrarum cultus & aquarum: quia istis purior & lucidior est aer, etiam caliginosus, quem tamen colere non debemus. Non sit nobis Religio etiam purioris aeris & serenioris cultus: quia luce absente inumbratur, & purior illo est fulgor ignis etiam huius, quem tamen, quoniam pro voluntate accendimus & extinguimus, colere utique non debemus. Non sit nobis Religio cultus corporum æthereorum atque caelestium, quæ quamvis omnibus ceteris corporibus recte præponantur, melior tamen ipsis est quæcumque vita. Quapropter si animata sunt, melior est quævis anima per se ipsam, quam corpus quodlibet animatum, & tamen animam vitiosam nemo colendam esse censuerit. Non

sit

Opiniones  
falsæ de  
diis.CAPIT.  
LV.  
Episcopus  
explicans  
in verum  
religionem  
nem.Quod dicitur  
in  
religionem  
nem.

sit nobis Religio cultus illius vitæ, qua dicuntur arbores vivere: quoniam nullus sensus in illa est; & ex eo genere est ista, qua nostri etiam corporis numerositas agitur, qua etiam capilli & ossa vivunt, quæ sine sensu præciduntur: hac autem melior est vita sentiens, & tamen vitam bestiarum colere non debemus.

110. Non sit nobis Religio vel ipsa perfecta & sapiens anima rationalis, sive in ministerio universitatis, sive in ministerio partium stabilita, sive quæ in summis hominibus exspectat commutationem reformationemque portionis suæ: quoniam omnis vita rationalis si perfecta est, incommutabili veritati secum intrinsicè sine strepitu loquenti obtemperat, non obtemperans autem vitiosa fit. Non ergo per se excellit, sed per illam cui libenter obtemperat. Quod ergo colit summus Angelus, id colendum est etiam ab homine ultimo, quia ipsa hominis natura id non colendo facta est ultima. Non enim aliunde sapiens Angelus, aliunde homo, aliunde ille verax, aliunde homo; sed ab una incommutabili sapientia & veritate. Nam id ipsum actum est temporali dispensatione ad salutem nostram, ut naturam humanam ipsa Dei Virtus, & Dei Sapientia incommutabilis, & consubstantialis Patri, & coæterna, suscipere dignaretur, per quam nos doceret id esse homini colendum, quod ab omni creatura intellectuali & rationali colendum est. Hoc etiam ipsos optimos Angelos, & excellentissima Dei ministeria velle credamus, ut unum cum ipsis colamus Deum, cujus contemplatione beati sunt. Neque enim & nos videndo Angelum beati sumus; sed videndo Veritatem, qua etiam ipsos

di-

diligimus Angelos, & his congratulamur. Nec invidemus quòd ea paratiores, vel nullis molestis interpedientibus perfruuntur: sed magis eos diligimus, quoniam & nos tale aliquid sperare à communi Domino jussi sumus. Quare honoramus eos caritate, non servitute. Nec eis templa construimus. Nolunt enim se sic honorari à nobis: quia nos ipsos cùm boni sumus, templa summi Dei esse noverunt. Rectè itaque scribitur, hominem ab Angelo prohibitum ne se adoraret, sed unum Dominum sub quo ei esset & ille conservus.

III. Qui autem nos invitant ut sibi serviamus, & tamquam Deos colamus, similes sunt superbis hominibus, quibus si liceat, similiter coli volunt: sed istos homines perpeti minùs, illos verò colere magis periculosum est. Omnis enim hominum dominatus in homines, aut dominantium aut servientium morte finitur: servitus autem sub Angelorum malorum superbia, propter ipsum tempus quod est post mortem, magis metuenda est. Illud etiam cuivis cognoscere facile est, quòd sub homine dominante liberas cogitationes habere concessum est: illos autem dominos in mentibus ipsis formidamus, qui unus est oculus intuendæ ac percipiendæ veritatis. Quare si omnibus potestatibus, quæ dantur hominibus ad regendam rempublicam, pro nostro vinculo subditi sumus, reddentes Cæsari quòd Cæsaris est, & Deo quòd Dei est, non est metuendum, ne hoc post mortem nostram aliquis exigat. Et aliud est servitus animæ, aliud servitus corporis. Justi autem homines, & in uno Deo habentes omnia gaudia sua, quando per eorum facta Deus benedicitur, congratulantur laudantibus: cùm verò ipsi tamquam

*Apoc. 22. 9.*

*Matt. 22.  
21.*

ipsi laudantur, corrigunt errantes quos possunt; quos autem non possunt, non eis gratulantur, & ab illo vitio corrigi volunt. Quibus si similes, vel etiam mundiores atque sanctiores sunt boni Angeli, & omnia sancta Dei ministeria, quid metuemus ne aliquem illorum offendamus, si non superstitiosi fuerimus, cùm ipsis adjuvantibus ad unum Deum tendentes, & ei uni religantes animas nostras, unde Religio dicta creditur, omni superstitione careamus?

112. Ecce unum Deum colo, unum omnium Principium, & Sapientiam, qua sapiens est quæcumque anima sapiens est, & ipsum Munus quo beata sunt quæcumque beata sunt. Quisquis Angelorum diligit hunc Deum, certus sum quòd etiam me diligit. Quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit. Quisquis ipsum habet bonum suum, in ipso me adjuvat, nec mihi ejus participationem potest invidere. Dicant ergo mihi adoratores, aut adulatores partium mundi, quem non optimum sibi conciliet, qui hoc unum colit, quod omnis optimus diligit, & cujus cognitione gaudet, & ad quod principium recurrendo fit optimus? Quisquis verò Angelus excessus suos diligit, & veritati esse subditus non vult, & privato suo letari cupiens, à communi omnium a bono & vera beatitudine lapsus est, cui omnes mali subjugandi & premendi, nullus autem bonus nisi exercendus in potestatem datur, nullo dubitante non est colendus; cujus lætitia est nostra miseria, & cujus damnus est nostra reversio.

Re-

<sup>a</sup> MSS, quatuordecim, communi omnium bonorum & vera beatitudine.

*1. Retraſt.  
cap. 13.  
n. 9.*

Vera Reli-  
gio.

113. Religet ergo nos Religio uni omni-  
potenti Deo: quia inter mentem nostram qua  
illum intelligimus Patrem, & Veritatem, id  
est, lucem interiorem per quam illum intel-  
ligimus, nulla interposita creatura est. Qua-  
re ipsam quoque Veritatem nulla ex parte  
dissimilem in ipso, & cum ipso veneremur,  
quæ forma est omnium, quæ ab uno facta  
sunt, & ad unum nituntur. Unde apparet spi-  
ritalibus animis, per hanc formam esse facta  
omnia, quæ sola implet quod appetunt omnia.  
Quæ tamen omnia neque fierent à Patre per  
Filium, neque suis finibus salva essent, nisi  
Deus summè bonus esset: qui & nulli natu-  
ræ, quæ ab ipso bona esse posset, invidit;  
& in bono ipso, alia quantum vellent, alia  
quantum possent, ut manerent dedit. Quare  
ipsum Donum Dei cum Patre, & Filio æquè  
incommutabile colere & tenere nos convenit:  
unius substantiæ Trinitatem, unum Deum à  
quo sumus, per quem sumus, in quo sumus:  
à quo discessimus, cui dissimiles facti sumus,  
à quo perire non permissi sumus: Principium  
ad quod recurrimus, & formam quam sequi-  
mur, & gratiam qua reconciliamur: unum  
Deum, quo auctore conditi sumus, & Similitu-  
dinem ejus per <sup>a</sup> quam ad unitatem formamur,  
& Pacem qua unitati adhæremus: Deum qui  
dixit, Fiat; & Verbum per quod factum est  
omne, quod substantialiter & naturaliter fac-  
tum est; & Donum benignitatis ejus, quo  
placuit & conciliatum est auctori suo, ut  
non interiret quidquid ab eo per Verbum fac-  
tum est: unum Deum, quo creatore vivimus,  
per

<sup>a</sup> Ita in MSS. At in excusis legitur, per quem ad  
unitatem reformamur.

per quem reformati sapienter vivimus, quem  
diligentes & quo fruente, beatè vivimus: unum  
Deum, ex quo omnia, per quem omnia, in  
quo omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum,  
Amen.

DE SUBSEQUENTE OPUSCULO

LIBRI I.

RETRACTATIONUM CAPUT XVII.

PER idem tempus coram episcopis hoc mi-  
hi jubentibus, qui plenarium totius Africae <sup>a</sup>  
concilium Hippone-regio habebant, de Fide  
ac Symbolo presbyter disputavi. Quam dis-  
putationem nonnullis eorum, qui nos fami-  
liariùs diligebant, studiosissimè instantibus, in  
librum contuli: in quo de rebus ipsis ita  
disseritur, ut tamen non fiat verborum illa  
contextio, quæ tenenda memoriter Compe-  
tentibus traditur. In hoc libro cum de resur-  
rectione carnis ageretur: Resurget, inquam, <sup>Cap. 10.</sup>  
corpus secundum christianam fidem, quæ  
fallere non potest. Quod cui videtur incre-  
dibile, qualis sit nunc caro adtendit; qua-  
lis autem tunc futura sit, non considerat:  
quia illo tempore immutationis angelicæ,  
non jam caro erit & sanguis, sed tantum  
corpus: & cetera, quæ ibi de corporum ter-  
restrium in corpora cælestia mutatione disse-  
rui, quoniam dixit Apostolus, cum inde lo-  
que-

<sup>a</sup> Hipponense istud concilium in secretario basilicæ Pa-  
cis habitum notatur anno 393. octavo idus octobris.